

אוכלוסיית הבדואים בנגב

מבחר נתונים

מסמך זה נכתב לבקשת חה"כ סעיד אלחרומי, לקראת ציון יום הנגב בכנסת, ומובאים בו נתונים על אוכלוסיית הבדואים בנגב,¹ בכל הנוגע לדמוגרפיה, תעסוקה, רמות הכנסה מעבודה ושיעורי הזכאות לבגרות. חלק מהנתונים המובאים במסמך עובדו במיוחד על-ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן: הלמ"ס) לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת.²

לפי נתוני הלמ"ס בסוף שנת 2019 התגוררו במחוז הדרום³ 268,867 בדואים, שהם כ-20% מכלל האוכלוסייה במחוז,⁴ וכ-14% מכלל האוכלוסייה הערבית בישראל.

1 בנתוני הלמ"ס אין התייחסות נפרדת לאוכלוסייה הבדואית והם נכללים כחלק מהאוכלוסייה הערבית הכוללת או הערבית המוסלמית. עם זאת, כיוון שרוב האוכלוסייה המוסלמית בדרום מתגוררת בישובים הבדואים, הרי שניתן להתייחס לאוכלוסייה המוסלמית בדרום כבדואית.

2 נתוני הקובץ מבוססים על הקובץ המנהלי המשופר (קמ"מ) סוף 2019. הקמ"מ הוא הקובץ הבסיסי של מפקד האוכלוסין שכולל את מסגרת אוכלוסיית המפקד ונוצר ע"י שילוב קובץ מרשם האוכלוסין עם קבצים מנהליים נוספים. העיבוד שמבוסס על נתוני הקמ"מ אינו מתחשב במשקולות, ולכן תוצאות העיבוד עשויות להיות שונות מהאומדנים הרשמיים שמתפרסמים בתחום אומדני אוכלוסיית הלמ"ס. דוד לנדא, מידען ומרכז עיבודים מיוחדים, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, דוא"ל, 10 בנובמבר 2020.

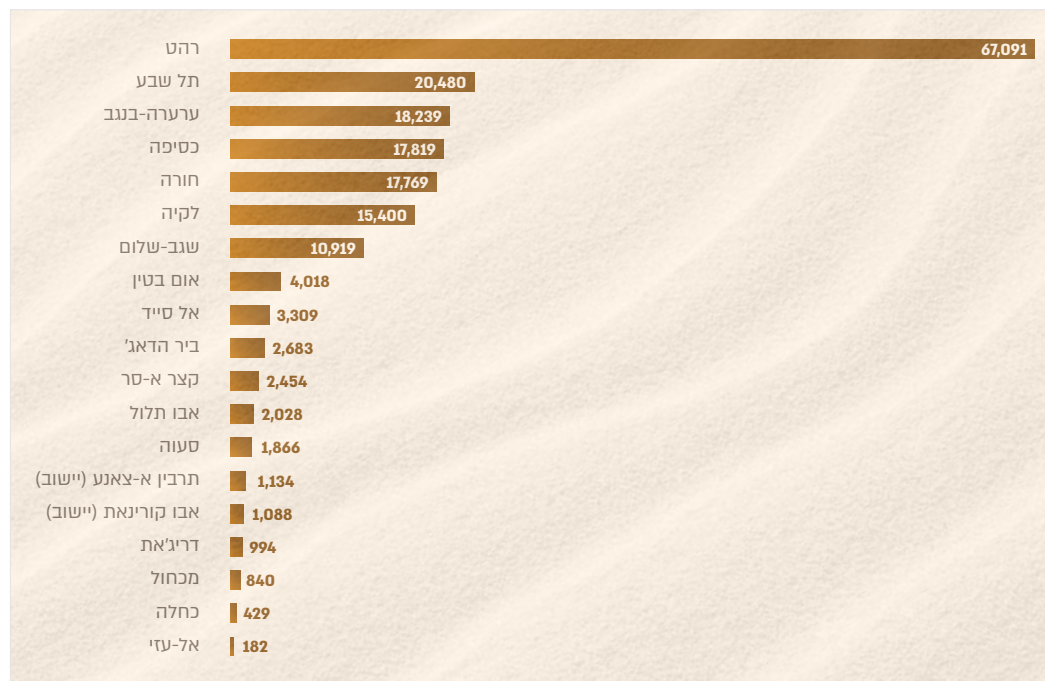
3 הארץ מחולקת לשבעה מחוזות וכל מחוז כולל מספר נפות: ירושלים; צפון; חיפה; מרכז; תל אביב; דרום ואי"ש. מחוז דרום כולל את נפת אשקלון ובאר שבע. הרוב המכריע של הבדואים בנגב מרוכזים בנפת באר שבע. יאיר יום-טוב, אגף דמוגרפיה ומפקד, תחום אומדני אוכלוסייה בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, דוא"ל, 9 בנובמבר 2020.

4 בסוף 2019 התגוררו במחוז דרום 1,330,592 תושבים. מחוז דרום מורכב מנפת באר שבע: 768,956 ונפת אשקלון – 561,636 תושבים. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [לוח אוכלוסייה לפי מחוז ונפה, קבוצת אוכלוסייה, מין וגיל 2000-2019 \(סוף שנה\)](#).

1. התפלגות הבדואים בנגב בחלוקה ליישובים המוכרים וליישובים שאינם מוכרים

כ-70% (188,742) מאוכלוסיית הבדואים בנגב מתגוררים⁵ ב-19 יישובים מוכרים⁶ – העיר רהט, שש מועצות מקומיות: לקיה, תל-שבע, כסיפה, ערעה בנגב, שגב שלום וחורה, ושאר היישובים מרוכזים במועצות האזוריות נווה מדבר ואלקסום.⁷ כ-30% (80,125) מאוכלוסיית הבדואים בנגב הם בני 22 שבטים המתגוררים מחוץ ליישובים המוכרים.

אוכלוסיית הבדואים המתגוררת ביישובים המוכרים לפי מספר התושבים

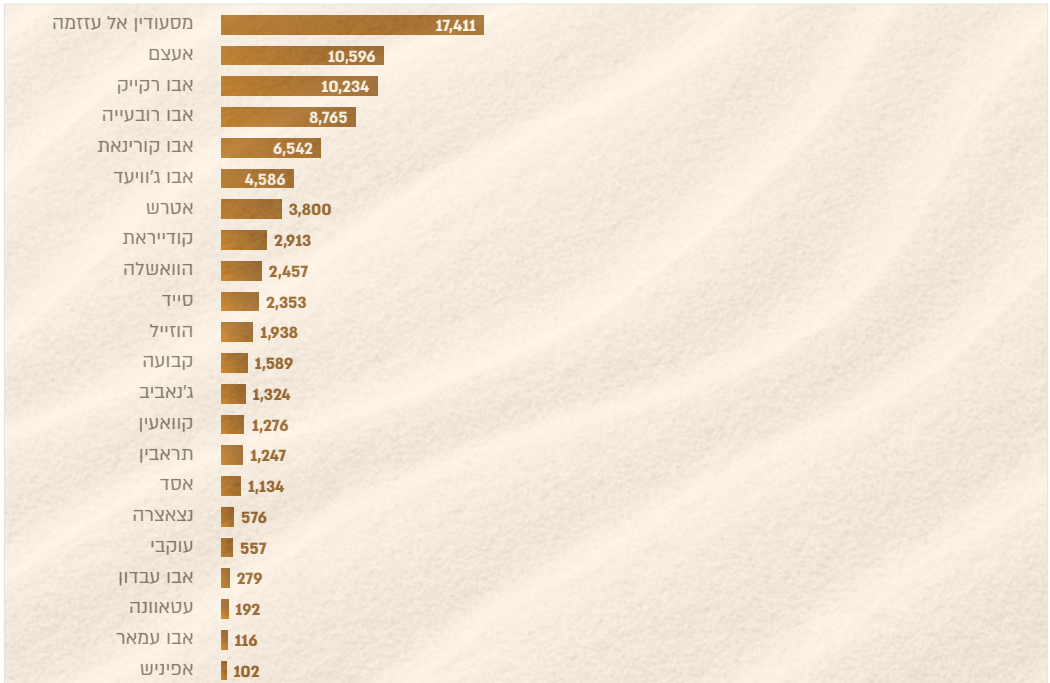

5 כתובת המגורים כפי שהיא כתובה בתעודת הזהות, אך בסיס הנתונים מבוסס על מספר מקורות שמרשם התושבים הוא אחד מהם אבל לא היחיד, כך שאין זה בהכרח הכתובת בתעודת הזהות (הכתובת במרשם האוכלוסיון), שקובעת את ההשתייכות למקום המגורים. יאיר יום-טוב, אגף דמוגרפיה ומפקד, תחום אומדני אוכלוסייה בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, דוא"ל, 10 בנובמבר 2020.

6 יישוב מוכר – מקום המאוכלס בקביעות והמקיים את התנאים בהתאם להחלטת ממשלה ולמוסדות התכנון.

7 דוח הצוות הבין-משרדי להתמודדות עם השלכותיה השליליות של הפוליגמיה, פרק א' – האוכלוסייה הבדואית בנגב, יולי 2018. יישובי המועצה האזורית נווה מדבר – (1) אבו קרינאת (2) אבו תלול (3) ביר הדאג' (4) קסר א-סר. יישובי המועצה האזורית אל קסום – (1) תראבין (2) אום בטין (3) אל סייד (4) סעוה (5) כחולה (6) מכחול (7) דריג'את.

מספר בני השבטים הבדואים המתגוררים מחוץ ליישובים המוכרים

2. התפלגות האוכלוסייה הבדואית בדרום לפי קבוצות גיל

בטבלה מוצגת התפלגות הגילים בקרב הבדואים בנגב ובקרב קבוצות אוכלוסייה אחרות בישראל. בנספח למסמך מפורטת התפלגות הגילים בכל אחד מהיישובים המוכרים ובכל אחד מהשבטים המתגוררים מחוץ ליישובים המוכרים.

התפלגות הבדואים בנגב לקבוצות גיל בהשוואה לקבוצות אוכלוסייה אחרות⁸

	בני 0-17	בני 18-64	בני 65 ומעלה
בדואים במחוז דרום	52%	46%	2%
כלל האוכלוסייה	33%	55%	12%
יהודים במחוז דרום	31%	56%	13%
כלל הערבים⁹	38%	57%	5%

בני 0-17

- + שיעור הילדים בגילים 0-17 בכלל הבדואים בנגב הוא גבוה משמעותית ביחס לקבוצות האוכלוסייה שלעיל, הן בקרב תושבי היישובים המוכרים והן בקרב הבדואים המתגוררים מחוץ ליישובים המוכרים.
- + נציין כי התפלגות זו זהה להתפלגות הגילים באוכלוסייה החרדית בישראל שבה שיעורם של בני 0-17 הוא כ-52%¹⁰.
- + התפלגות הבדואים בגילים 0-17 בשבעת היישובים הבדואים המוכרים הגדולים, נכון לדצמבר 2018: גילים 0-4 31%-33%; גילים 5-9 27%-29%; גילים 10-14 24%-26%; גילים 15-17 14%-16%¹¹.

בני 65 ומעלה

- + שיעורם של בני 65 ומעלה מקרב הבדואים בנגב עומד על 2%, נמוך ביחס לאוכלוסייה הערבית (5%), ונמוך מאוד ביחס לשיעורם של בני גילים אלו מכלל האוכלוסייה בישראל (12%), ומכלל היהודים במחוז דרום (13%).
 - + 2.6% מהנשים הבדואיות בנגב הן בנות 65 ומעלה, כאשר 13% מכלל הנשים בישראל הן בגילים אלו, ו-14.6% מקרב היהודיות במחוז דרום, ו-5.4% מכלל הערביות בישראל.
 - + 1.7% מהגברים הבדואים בנגב הם בני 65 ומעלה, כאשר 10.7% מכלל הגברים בישראל הם בני גילים אלו, ו-11.8% מקרב הגברים היהודים במחוז דרום, ו-4.5% מכלל הגברים הערבים בישראל.
- לדברי ד"ר אחמד חליחל, סגן מנהלת אגף בכיר דמוגרפיה ומפקד בלמ"ס, הפער נובע מכך שמדובר באוכלוסייה מאד צעירה, שבה יותר מ-50% ילדים.¹²

8 המקור לנתונים על הבדואים בנגב : עיבוד מיוחד של הלמ"ס לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת. ראו הערת שוליים מס' 2. המקור לשאר הנתונים בטבלה: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [לוח אוכלוסייה לפי מחוז ונפה, קבוצת אוכלוסייה, מין וגיל 2000-2019](#) (סוף שנה), תאריך כניסה: 10 בנובמבר 2020.

9 ערבים – מוסלמים (כולל צ'רקסים), נוצרים-ערבים (כולל ארמנים), דרוזים ומשנת 2000 לבנונים (חיילי צד"ל שנכנסו לישראל בשנת 2000 וקיבלו תעודות זהות ישראליות)

10 עיבוד של הממ"מ על בסיס אומדן של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה שפורסם בשנתון החברה החרדית 2019, [לוח א/3 אוכלוסייה](#), לפי קבוצת אוכלוסייה, גיל ומגדר, 2019. תאריך כניסה: 10 בנובמבר 2020.

11 המועצה לשלום הילד, ילדים בישראל שנתון 2019, לוח 1.4: התפלגות הילדים, לפי גיל וחלקם באוכלוסיית היישוב, דצמבר 2018.

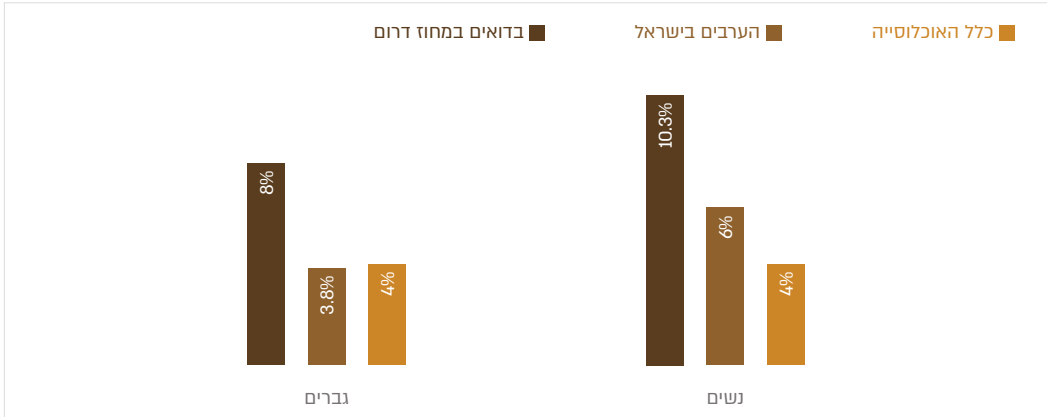
12 ד"ר אחמד חליחל, סגן מנהלת אגף בכיר דמוגרפיה ומפקד, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, דוא"ל, 10 בנובמבר 2020.

3. תעסוקה בקרב הבדואים בדרום

3.1 שיעור המועסקים והבלתי מועסקים¹³ בקרב הבדואים בני 15-64 במחוז דרום – 2018

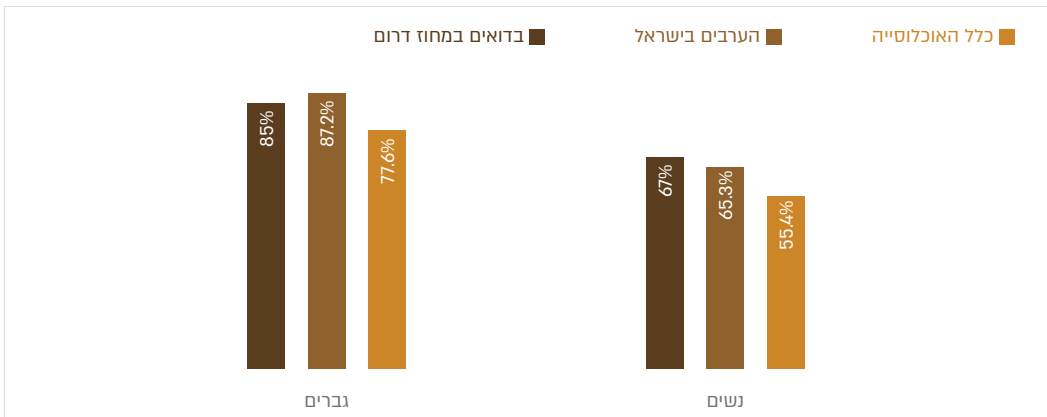
(מקור: סקר כח אדם של הלמ"ס והשנתון הסטטיסטי לשנת 2019)¹⁴

שיעור הבלתי מועסקים בגילים 15-64

ב-2018, שיעור הבלתי מועסקים בקרב הבדואים במחוז דרום, הן גברים והן נשים, גבוה משיעורם בקרב כלל הערבים בישראל ובקרב כלל האוכלוסייה.

שיעור המועסקים במשרה מלאה¹⁵ בגילים 15-64

שיעור המועסקים במשרה מלאה מהמועסקים הבדואים במחוז דרום דומה לשיעור בקרב כלל המועסקים הערבים וגבוה בהשוואה לכלל האוכלוסייה.

¹³ בלתי מועסקים - בני 15 ומעלה שלא עבדו (אפילו לא שעה אחת) בשבוע הקובע (השבוע שלפני הפקידה בסקר) ושחיפשו עבודה באופן פעיל ב 4 השבועות שקדמו לפקידתם בסגר.

¹⁴ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, **סקר כח אדם 2018** – לוח 8.1 ערבים בני 15 ומעלה, לפי תכונות כוח העבודה, צורת יישוב מגורים, מחוז ונפת מגורים, דת ומין. תאריך כניסה: 13 בנובמבר 2020. [שנתון סטטיסטי לישראל 2019](#) – שוק העבודה, לוח 9.1 בני 15 ומעלה ובני 25-54 (גילי עבודה עיקריים) לפי תכונות כוח העבודה האזרחי, קבוצת אוכלוסייה ומין.

¹⁵ משרה מלאה – 35 שעות שבועיות ויותר.

3.2 שיעורי האבטלה¹⁶ ביישובי הבדואים בנגב

(מקור: שירות התעסוקה)¹⁷

ביישובים המוכרים ובמועצות האזוריות

אפריל 2020	דצמבר 2019	דצמבר 2018	
52.8%	24.6%	22.43%	מועצה אזורית אל-קסום
36.6%	19%	18%	כסיפה
30%	18.5%	18.23%	ערעה בנגב
25.36%	11.36%	11%	לקיה
29%	11.4%	11%	תל שבע
20.73%	10.25%	9.61%	שגב שלום
25.58%	9.66%	9.55%	חורה
21.67%	9.45%	8.9%	רהט
20.75%	7%	7%	מועצה אזורית נווה מדבר

+ בין דצמבר 2018 לדצמבר 2019 חלה עלייה קלה בשיעורי האבטלה בכל אחד מהיישובים והמועצות האזוריות הבדואיות.

+ בין דצמבר 2019 לאפריל 2020, חל זינוק בשיעורי האבטלה. ניתן לשער שההסבר העיקרי לכך הוא פרוץ מגפת הקורונה במרס 2020, שהשפיע על שיעורי האבטלה בחברה הישראלית. יש לשים לב כי נתוני אפריל 2020 כוללים בתוכם גם את היוצאים לחל"ת.

יצוין כי שירות התעסוקה אינו מציג שיעורי אבטלה ברמה ארצית ולכן לא ניתן להשוות את מצב האבטלה ביישובים הבדואים למצב האבטלה בישראל.

¹⁶ שיעור האבטלה לפי יישובים, מחושב על בסיס נתונים מנהליים. שיעור האבטלה ביישוב מחושב כך: "מחפשי עבודה" – מספר האנשים ביישוב שהתייצבו בשירות התעסוקה לכחות פעם אחת בחודש האחרון כדי לחפש עבודה ודיווחו שאינם עובדים, מחולק במספר השכירים והעצמאים ביישוב ובמספר מחפשי העבודה ביישוב שהתייצבו בשירות התעסוקה. מתוך: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, אוגדן מונחים מעולם העבודה, כתיבה: גדעון זעירא. אוקטובר 2019.

¹⁷ שירות התעסוקה, [מידע ברמת יישוב ומועצה אזורית – אפריל 2020](#), תאריך כניסה: 13 בנובמבר 2020.

3.3 גובה השכר החודשי הממוצע של שכירים וההכנסה החודשית הממוצעת של עצמאים המתגוררים ביישובים המוכרים המונים למעלה מ-2,000 תושבים¹⁸

(מקור: המוסד לביטוח לאומי)

בשנת 2018, בכלל היישובים והמועצות המקומיות בישראל המונים למעלה מ-2,000 תושבים, השכר הממוצע לשכיר לחודש עבודה היה 10,774 ש"ח, וההכנסה החודשית הממוצעת של עצמאי הייתה 11,135 ש"ח. בטבלה שלהלן מוצגים גובה השכר הממוצע של שכירים וההכנסה החודשית הממוצעת של עצמאים לשנת 2018 ביישובים הבדואיים המוכרים המונים למעלה מ-2,000 תושבים, בהשוואה לנתון הארצי.

שם היישוב	שכר ממוצע לשכיר לחודש עבודה	שיעור מהשכר הממוצע הכלל ארצי לשכיר לחודש עבודה	הכנסה חודשית ממוצעת של עצמאי	שיעור מההכנסה הממוצעת לעצמאי (הכלל ארצית)
ערערה בנגב	7,985 ש"ח	74%	9,853 ש"ח	88%
חורה	7,761 ש"ח	72%	8,365 ש"ח	75%
כסייפה	7,629 ש"ח	71%	9,588 ש"ח	86%
לקיה	7,407 ש"ח	69%	10,346 ש"ח	93%
אבו תלול	7,361 ש"ח	68%	4,912 ש"ח	44%
קצר א-סאר	7,109 ש"ח	66%	4,959 ש"ח	45%
רהט	7,077 ש"ח	66%	10,518 ש"ח	94%
אל סייד	7,066 ש"ח	66%	12,066 ש"ח	108%
שגב שלום	6,998 ש"ח	65%	8,931 ש"ח	80%
תל שבע	6,812 ש"ח	63%	12,559 ש"ח	113%
ביר הדאג'	5,927 ש"ח	55%	5,402 ש"ח	49%
אום בטין	5,881 ש"ח	55%	6,146 ש"ח	55%

+ בכל היישובים הבדואיים בדרום המונים למעלה מ-2,000 תושבים, השכר הממוצע של שכיר לחודש עבודה נמוך מזה ברמה הארצית בשיעור של 26% עד 45%.

+ בשני יישובים (תל-שבע ואל סייד) ההכנסה החודשית הממוצעת לעצמאי גבוהה מהרמה הארצית.

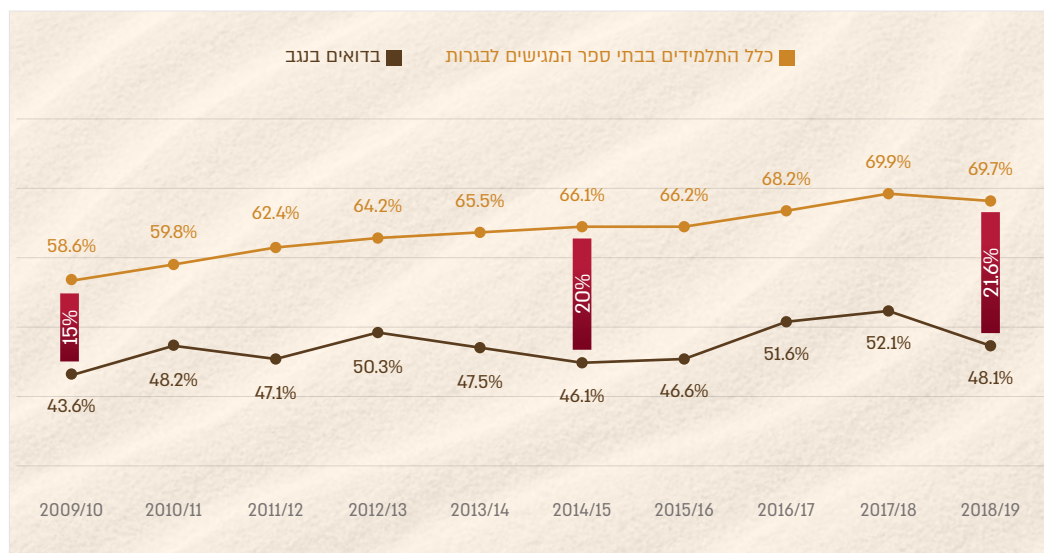
+ בשלושה יישובים בדואיים רמת ההכנסה החודשית של עצמאי נמוכה ממחצית מהרמה הארצית: ביר הדאג' (49%) קצר א-סאר (45%) ואבו תלול (44%).

¹⁸ המוסד לביטוח לאומי, מחקר ותכנון – סטטיסטיקה לפי יישוב – עבור יישובים המונים למעלה מ-2,000 תושבים, נתוני שכר והכנסה נכון ל-2018, תאריך כניסה: 15 בנובמבר 2020.

4. נתונים על זכאות לבגרות בחינוך הבדואי בנגב

בשנת הלימודים תשע"ט (2018/19) נרשמה ירידה של כ-4% בשיעור הזכאות לבגרות בחינוך הבדואי בנגב לאחר עלייה בשיעור זה בשנים קודמות ושיעור הזכאות לבגרות בקרב תלמידי י"ב עמד על 48.1%. הפער בין שיעור הזכאים לבגרות בחינוך הבדואי בנגב לבין שיעור הזכאים בקרב כלל הלומדים בשנת הלימודים תשע"ט עומד על 21.6%, והוא הגדול ביותר בעשור האחרון.¹⁹ פירוט הנתונים בתרשים הבא:

שיעור הזכאות לבגרות מן הלומדים בי"ב, 2018/19-2009/10

נציין כי בחינוך הערבי (לא כולל החינוך הבדואי בנגב) הייתה גם כן ירידה מסוימת בשיעור הזכאות לבגרות בשנה האחרונה, אם כי פחותה מזו שבחינוך הבדואי – מ-64.8% מתלמידי י"ב ל-63.9% מתוכם.²⁰

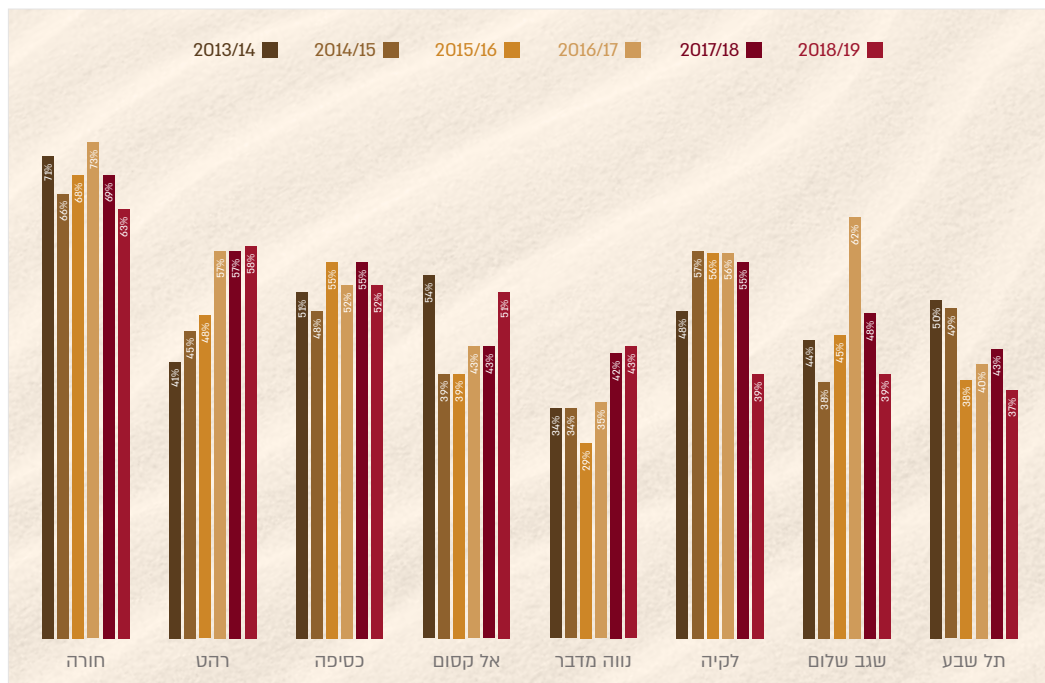
בחירת הנתונים על זכאות לבגרות בקרב **תלמידים הלומדים בבתי הספר העל-יסודיים ביישובים הבדואים השונים** מלמדת כי הירידה בזכאות לבגרות בשנת הלימודים תשע"ט (2018/19) באה לידי ביטוי ברוב היישובים הבדואים בנגב. ביישובים אחדים דוגמת תל-שבע ולקיה הירידה בשיעור הזכאות בשנה האחרונה מחקה עליות בשיעור הזכאות בשנים קודמות והביאה את שיעור הזכאות לשיעורו הנמוך ביותר בשנים האחרונות.²¹

¹⁹ משרד החינוך, התמונה החינוכית – חטיבה עליונה; נתונים ארציים תשע"ט, אוגוסט 2020. נתוני החינוך הבדואי לשנים תשע"ט-תשע"ח התקבלו באמצעות פנחס קליין, מינהל כלכלה ותקציבים, משרד החינוך, 10 בנובמבר 2020.

²⁰ משרד החינוך, [התמונה החינוכית החטיבה העליונה תשע"ט \(2019\)](#), הודעת דוברות, 24 באוגוסט 2020.

²¹ עיבוד לנתוני התמונה החינוכית של משרד החינוך מתוך אתר [שקיפות בחינוך](#), כניסה ב-10 בנובמבר 2020.

שיעור הזכאות לבגרות בקרב תלמידי י"ב הלומדים ביישובים הבדואיים בנגב, 2018/19-2014/15

נתונים אלה כוללים גם את התלמידים המתגוררים בכל אחד מהיישובים וגם תלמידים תושבי כפרים לא-מוכרים הלומדים במוסדות על-יסודיים הממוקמים ביישובים המוכרים. על פי נתוני עיבוד מיוחד שבוצע בעבור מרכז המחקר והמידע של הכנסת על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מבין 39,225 תלמידים בחינוך הבדואי העל-יסודי בשנת הלימודים תש"ף (2019/20), כ-20% (7,920 תלמידים, מתגוררים בשבטים מחוץ ליישובים המוכרים.²² במסגרת הנתונים הקיימים בידינו במועד זה לא ניתן להבחין בין שיעור הזכאות בקרב תלמידי יישובי הקבע והתלמידים תושבי הכפרים הלא-מוכרים.²³

בדצמבר 2017 קיבלה ממשלת ישראל את [החלטה מספר 2397 – תכנית לפיתוח כלכלי חברתי בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב 2017 – 2021](#). בין מדדי התוצאות למערכת החינוך הבדואית בנגב, שנקבעו על ידי משרד החינוך כחלק מתוכנית החומש: עלייה של 2% לפחות בכל שנה בשיעור הזכאים לתעודת הבגרות מהלומדים בי"ב, כך שבשנת הלימודים תשע"ט (2018/19) יהיו זכאים לבגרות 53% מהלומדים בי"ב ובשנת תשפ"ב (2021/22) – 60% מהלומדים.

²² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תלמידים מוסלמים במחוז דרום לפי דרג חינוך ומין ביישובים ובשבטים לפי יישוב מגורים – תש"ף, עיבוד מיוחד לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 5 בנובמבר 2020.

²³ נציין כי מרכז המחקר והמידע של הכנסת ביקש מן הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לבצע בעבורו עיבוד מיוחד בעניין זה. עם קבלת העיבוד נעדכן מסמך זה בהתאם.

5. נספח

א. התפלגות הגילים ביישובים המוכרים

מספר תושבים	שם היישוב	מספר תושבים	0-17	64-18	65 ומעלה
מעל 10,000	רהט	67,091	50%	48%	2%
	תל שבע	20,480	53%	45%	2%
	ערערה בנגב	18,239	53%	45%	2%
	נסייפה	17,819	52%	46%	2%
	חורה	17,769	54%	44%	2%
	לקייה	15,400	51%	47%	2%
	שגב שלום	10,919	51%	47%	2%
1,000 – 10,000	אום בטין	4,018	50%	48%	2%
	אל סייד	3,309	47%	51%	2%
	ביר הדאג	2,683	52%	46%	2%
	קצר א-סר	2,454	49%	48%	2%
	אבו תלול	2,028	54%	44%	2%
	סעוה	1,866	50%	49%	1%
	תרבין אסנע	1,134	48%	49%	3%
למטה מ-1,000	אבו קריאנת (יישוב)	1,088	47%	52%	1%
	דריג'את	994	44%	54%	2%
	מכחול	840	45%	53%	2%
	נחלה	429	42%	55%	3%
	אל-עזי	182	43%	54%	3%

ב. התפלגות גילים בשבטים המתגוררים מחוץ ליישובים המוכרים

שם השבט	מספר תושבים	17-0	64-18	65 ומעלה
מעל 10,000	אל עזזמה	56%	42%	2%
	אבו רוקייק	53%	44%	2%
	אעצם	56%	42%	2%
	אל עזזמה	56%	42%	2%
בין 1,000-10,000	אבו רובייעה/שבט	54%	44%	2%
	אבו קוריןאת (שבט)	54%	44%	2%
	אבו ג'ווייעד	56%	41%	3%
	אטרש	59%	40%	2%
	קודייראת אצנאע	55%	43%	3%
	הוואשלה	56%	42%	2%
	סייד	63%	35%	2%
	הוזייל	45%	51%	4%
	קבועה	51%	46%	2%
	ג'נאביב	55%	43%	2%
	קוואעיין	62%	37%	1%
	תארבין אסנע	60%	38%	3%
	אסד	57%	41%	2%
	מתחת ל-1,000	נצאצרה	48%	50%
עוקבי		48%	49%	3%
אבו עבדון		51%	45%	4%
עטאוונה		47%	46%	7%
אבו עמאר		37%	60%	אין נתון
אפיניש		42%	55%	אין נתון

הכנסת